

More i visine

Lavirint sunca, stijena i sjenki. Gradići koji pitaju: kakva si vrsta putnika? Jedan visoki mauzolej i puno niskih čamaca među lokvanjima. Najveće jezero na Balkanu. Najveći rezervat ptica u Evropi. Najstarija maslina na Balkanu.

DUŽINA: 590 km

Herceg-Novi - Kamenari - Risan - Kotor - Tivat - Luštica - Kotor - Lovćen - Cetinje - Rijeka Crnojevića - Dodoši - Virpazar - Ostros - Ulcinj - Bar - Rumija - Virpazar - Petrovac - Budva - Grbalj - Bigova - Jaz - Budva

Ova ruta počinje od starih zidina Herceg-Novog, dalje obalom, ka istoku, sve do peraštanskih ostrva Sv. Đorđe i Gospa od Škrpjela, bisera Boke. A onda, skrećemo malo i ka visinama... za pogled odozgo.

Risan

Risan traži naše vrijeme, da nam svojim neodoljivim kamenim zdanjima i ulicama ispriča priču o sebi i o Boki. Uvod je kratki ali prekrasni drvo-red palmi.

Ne propustite Rose

Ribarsko seoce na Luštica, popularno utočište umjetnika, gdje terase kamenih kuća povozan pričaju sa morem. Prilaz sa raskrsnice je strm i teče nizbrdo 4 km, na putu širine 3,5 m, nagiba do 10%, a na kraju puta je malo mjesta za parkiranje i okretanje, tako da je ovo poduhvat samo za male i srednje kampere, iskusne vozače. Na ulazu se put završava i dalje se može samo pješice.

Lako se može desiti da mali parking na tom mjestu bude pun, zato je pametno doći što ranije ujutro (kad su Rose uostalom i najljepše).

Uspón ka prevoju Krstac

Kulturni doživljaj u Crnoj Gori – vozači i putnici vole da se pohvale da su prošli njime jer asfalt koji, serpentinu po serpentinu, grebe ogromni zid Lovčenskih strana je malo čudo, rezultat upornosti i hrabrosti graditelja. Skoro svaki metar puta je vidikovac.

Ali to je i uzak put, nagiba do 11%, sa prilično saobraćaja, tako da je prikladan samo za „S“ kampere.

Lovćen

I planina i mauzolej Petra II Petrovića Njegoša (19. v.), duhovnog i svjetovnog vladara, simbol su Crne Gore. To svedeno kameno zdanje kome se prilazi stazom na sječivu završnog grebena, predstavlja opsesiju nebom kao jedinom granicom junaštva, slavljenoj u stihovima vladara i narodnog pjesnika uz zvuk gusala koje kažu – „sloboda“. Sa Lovčena se kroz sjajan predio brzo stiže do Ivanovih Korita i čuvenog, u pjesmi opjevanog izvora. Osim hladne vode ima i hotela, par restorana i jedan „avanturistički“ park.

Najljepši vidikovac

Na samom prevoju Krstac ostavićemo put koji produžava ka Njegušima i skrenuti desno na dobar nov asfalt širine 3,3 m, na kome uspon ide do 8%, što se ne preporučuje velikim kamperima. Ovaj put nas uvodi u srce Nacionalnog parka Lovćen, i nudi nam 5 km od prevoja najljepši vidikovac sa kojeg se vidi cijela Boka.

Kotor – domaćin Boke

Boka je lavirint mora i kopna, zamršeno pletivo svjetlosti i sjenki koje kaplju sa brda, vrzino kolo ljudskih karaktera – i takva je oduvijek bila. Na istočnoj strani zaliva put okreće sa sjevera na jug i odvodi nas u najdalji kut, u kome more miluje zidine Kotora. Domaćin i ključar Boke, podmornicakojia roni kroz duboke vode istorije, vječiti kosac morskih talasa i pogureni nosač Lovčena – sve to je ovaj grad koji uspijeva da izade na kraj sa svim vremenima, sa svim ljudima, i sa svim zemljotresima. No, svaki stari grad u zalivu ima drugačiju priču.

Od Kotora prelazimo na južnu stranu Boke, manje prometnim putem koji će nas bojažljivo provesti ispod gorostasnog Vrmca, pa preko puta drevnog Perasta, i uvesti na drugu stranu tjesnaca Verige.

Navedeni restorani i smještajni objekti su preporuka autora teksta.

Cetinje

Osnovan u 15. vijeku, nekadašnja prijestonica Kraljevine, predstavlja čvor izuzetnog historijskog i kulturnog naslijeđa od velike vrijednosti. Ulice sa rakošnim starim fasadama i otmenim balkonima, manastir, kraljevska palata, Njegošev i Narodni muzej... Ipak, najveća zanimljivost i dragocjenost na Cetinju su njegovi stanovnici, izrazito talentovani za besjedništvo.

Rijeka Crnojevića

Slika sa razglednica, prepoznatljiva po čuvenom Danilovom mostu. Na 7 km od Cetinja, u selu Ulici, do nje skrećete desno, kolovozom širine 4,5 m. Nekad, u 19. i početkom 20. vijeka, Rijeka je bila najveća luka, vodeći trgovački centar, kraljevski ljetnjikovac. U znak sjećanja na oca Stanka, most je u srcu Rijeke izgradio knjaz Danilo Petrović 1853. godine. Kao sastavni dio mosta sagrađena je i jednospratna kuća „Mostina“, sačuvana do danas. U Rijeci je, na Obodu, gdje još postoje ostaci štamparije, 1494. godine štampana prva knjiga na ćirilici. U centru je obnovljeno šetalište sa nekoliko prijatnih restorana i kafića a na izlasku je raskrsnica na kojoj se desno skreće preko drugog mosta, ka Virpazaru.

Skadarsko jezero

Iz sela Prevlaka možemo da uživamo u jedinstvenom krajoliku velikog zaliva Skadarskog jezera. Poluostrvo je naš most u ovaj čudesni, divlji svijet u kome možemo satima posmatrati ptice, tepihe barskog bilja i pojaseve trske, ostrvca, formacije kopna... Opet jedan od vrhunskih prizora u Crnoj Gori, i najbolje što možemo sebi da priuštimo na Skadarskom jezeru, a da to nije iz čamca. Jezero sa dužinom od 44 km i širinom od 14 km, najveće je na Balkanu. Močvarni djelovi koji spadaju u posljednje slatkovodne močvare, najveći su rezervat ptica u Evropi, i posljednje stanište pelikana. Oblast jezera je od 1983. godine nacionalni park.

Ribarska sela

Karuč, sićušno, očaravajuće ribarsko selo smješteno na fantastičnoj poziciji, tačno po sredini jezerskog rukavca koji se tu završava. Karuč je slijepo crijevo, pa prvo treba da se vratimo na put od Rvaša a onda da njime produžimo stranom brda Bobija ka selu Dodoši. Na putu rasteže se pogled po vodenom prostoru, na ostrvo Andrijska gora i uz njega maleni Kom koji čuva istoimeni manastir. U Dodošima, za razliku od Karuča, postoji smještaj i plutajući restoran. Detur do Karuča i Dodoša je samo za male kampere, iskusne vozače.

Mlinovi

Poslije skretanja za selo Čukovići, na 9,5 km od mosta, nalazi se mjesto na kome lijevo i nizbrdo kreće pješačka staza do mjesta zvanog Mlinovi i Poseljani. Mlinovi su tajna dragocjenost ovog kraja. Nekada su u strmoj, skrivenoj, uskoj uvali koja se tiho spušta do jezera postojali kamene mlinovi od kojih su danas ostali samo zidovi i tragovi (jedan je ipak u skorije vreme rekonstruisan i služi kao vikendica). Tu je i jedan izuzetni lučni kamene mostić, brojne terasice, bazeni i kadice koje puni rječica koja tuda teče. Svaka terasa i svaki bazen su poziv na brćkanje, a glatke stijene na izležavanje i sanjarenje.

Krug oko jezera

Putem od Rijeke Crnojevića spuštamo se u šarmantni Virpazar, turističku raskrsnicu za plovidbu i puteve oko jezera i mjesto za smještaj. Vožnja obodom planine Rumije od Virpazara do Ostrosa i dalje do prevoja na granici sa Albanijom, jedan je od najsnažnijih doživljaja prirode Crne Gore, samo za male kampere, iskusne vozače. Svaki kilometar puta donosi nam nešto novo; čas smo blizu vode, čas na visinama koje nam poklanjaju široke vidike. Širina puta je 3,5 m, najuža mjesta su oko 3 m i put krivuda. Nagibi su do 8%. Nezgodna mjesta su obično obezbijedena ogradom, a saobraćaj je vrlo slab.

Jezerska izletišta

Na 18,7 km od centra Virpazara lijevo i nizbrdo se skreće ka 3 km udaljenom seocu Donji Murići, smještenom na obali jezera. Put do tamo je strm na prvoj polovini (do 11%). Tu je lijepa šljunkovita plaža omeđena šumicom. Preko puta je minijaturno ostrvo Beška sa istoimenim manastir, do kojeg možete doći u dogovoru sa nekim od lokalnih ribara za prevoz. Na ostrvcu je i lijep restoran i brvnara. Ovdje se i namirnice i hljeb nabavljaju tako što se sačekuje pokretna piljarnica - kombi koji svakog jutra prolazi obalom...

Kostanjica

Na 30 km od Virpazara put vijuga kroz šumu ogromnih starih, reliktnih kestenova. Sakupljanje i prodaja kestenova je inače u ovom kraju tradicionalna grana kućne privrede. Po kestenovima je ime dobilo i naredno selo, Kostanjica.

Povratak na obalu

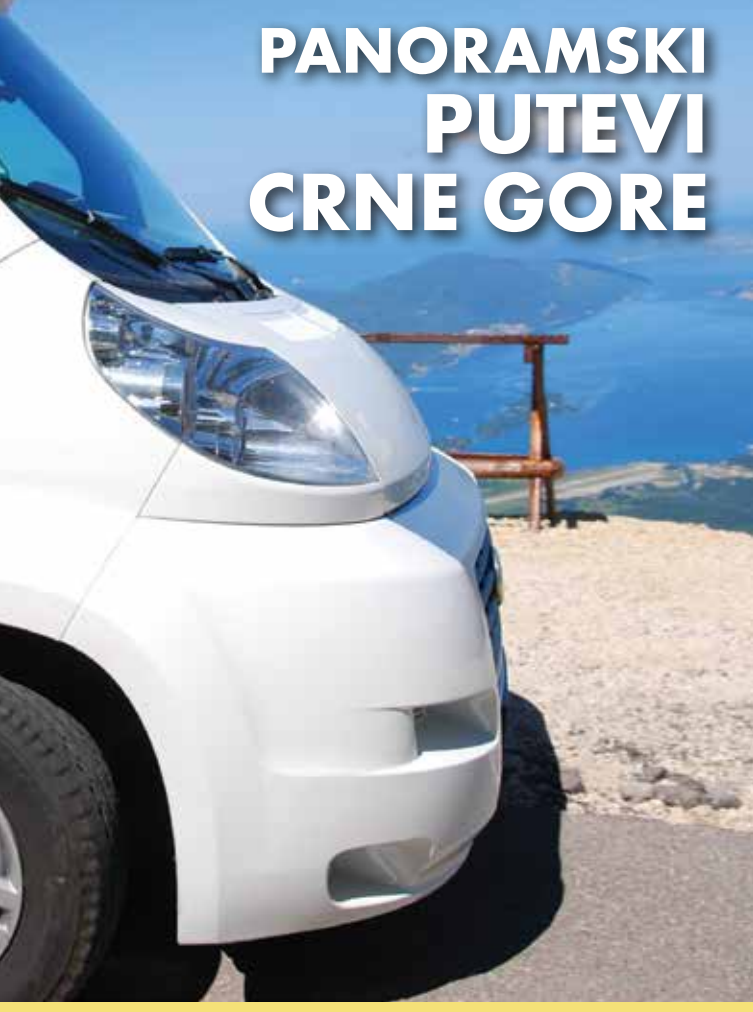

Od Virpazara, na raskrsnici za tunel Sozinu skrenite desno, stariim putem ka Petrovcu, nekada glavnim putem za more. Uspóna od 7% do 9% i spušta do 9%, put je klizav u kišnim danima, pa traži oprez. Od Petrovca redaju se turistički simboli Crne Gore, poluostrvo Sveti Stefan, Budva, plaža Jaz, mjesto koncerata svjetskih zvijezda, Grbalj, Lješevići i najzad ribarsko selo Bigova. Zbog širine puta, dionica Trsteno – Lješevići – Bigova nije za kampere. Oni mogu posjetiti uvalu Trsteno i plažu Ploče (puno svijeta, cjelodnevnne žurke) i vratiti se Budvi da otkriju tajne njene popularnosti.

Ada Bojana

U Ulcinju je raskrsnica na kojoj ćemo skrenuti lijevo, ka Adi Bojani. Na širokom pješčanom ušću rijeke Bojane: hipi-atmosfera, sklepane drvene barake razbacane po krčljavom rastinju. U zaleđu plaže, izvaljena tijela filozofa i umjetnika pustila su ovdje korijenje, čak nešto malo pravih turista, i vjetar koji nanosi pijesak na sve to. No, ima ovdje i ozbiljnih restorana, odličnih mogućnosti za jedrenje na dasci i kite-surfing, uključujući i škole za ove discipline.

PANORAMSKI PUTEVI CRNE GORE

GPS
www.panoramski.putevi.montenegro.travel

Kulturna dobra:

1. Crkva Sv. Nikole, Grahovo
2. Manastir Savina
3. Stari grad Kotor sa bedemima
4. Crkva Gospe od Andela
5. Mauzolej Petra II Petrovića Njegoša
6. Istorijsko jezgro Cetinja
7. Žabljak Crnojevića
8. Stari grad Budva
9. Stari grad Bar
10. Stari grad Ulcinj

Prirodne ljepote:

1. Nacionalni park Biogradska gora
2. Nacionalni park Prokletije
3. Nacionalni park Durmitor
4. Nacionalni park Lovćen
5. Nacionalni park Skadarsko jezero
6. Bokotorski zaliv
7. Tivatska solila
8. Brdo Spas
9. Poluostrvo Ratac
10. Ostrvo Stari Ulcinj
11. Ada Bojana

● Samo dio bogate kulturne i prirodne baštine Crne Gore duž panoramskih puteva.

Panoramski putevi Crne Gore
Izdavač: Ministarstvo održivog razvoja i turizma Crne Gore; Projektni tim: Dušana Pavičević, Anka Kujović, Branimir Raičević, Jovan Eraković, Kirs Hyvaerinen, dr Thomas Wöhrstein, Milica Vušurović, Gojko Čimbaljević, Karsten Schöpfer; Autor teksta: Jovan Eraković; Fotografije: Jovan Eraković, Miodrag Bogdanović, Mobil Total, arhiva NTO; Prevod: Porta Aperta; Redaktori: Sonja Živaljević, Vesna Vukadinović; Dizajn i priprema: Ivanka Haverić; Štampa: Studio MOUSE; Tiraž: 1000

Hrana, piće i suveniri

Crna Gora je bogata izvorima pitke, zdrave vode. Ukusu izvorske vode dodajte i vrhunske ukuse domaće kuhinje. Na rutama ćete primijetiti i oznake za puteve vina, sira i meda, ali i mimo njih ne propustajte prilike da od domaćina kupite namirnice. Probajte i njihovu rakiju, medovinu i naravno - vrhunska vina. Autentični suveniri od vune i drveta biće ne samo uspomena nego i vrlo korisni predmeti.

U svim gradovima postoje info centri turističkih lokalnih organizacija od kojih možete dobiti dodatne informacije i objašnjenja.

Stari gradovi Bar i Ulcinj

U povratku sa Ade, posvetite bar dio dana zidama Ulcinja i starog Bara, spoju Orijenta i Mediterana, tvrđavama bogate istorije. U Baru, od „Kalamper petrol“ pumpe, skrenite u prvu ulicu desno, i od lokalne zvijezde - 2000 godina stare masline, skrenite lijevo u ulicu „Stari put za Ulcinj“, pa ćete brzo stići do parkinga ispod stare barske tvrđave. Tu će vas dočekati kaldrmisane ulice sa prodavnicama suvenira, kafića, restorana i kafana.

Pogled na pučinu

Put koji od Bara preko Rumije vodi ka Virpazaru je još jedno penjanje u visine sa kojih se kao na dlanu vidi Bar i daleka pučina ka Italiji. Najveći uspon je 10% a put je normalne širine. Nadomak Virpazara pruža se pogled na Crmničko polje, dom opjevano crmničkog vina i sušenih ukleja koje odlično idu uz njega.

Kategorije vozila

Atraktivni putevi u Crnoj Gori su često uzani, krivudavi i sa velikim nagibima. Da bi se specificirala mogućnost prolaska za različita vozila, definisane su kategorije:

---

1. Motocikli (m)

---

1. Automobili (a)

---

2. Mali kamperi (S)
Dužina do 5,60 m
Širina do 2,30 m
Visina do 2,70 m

---

3. Srednji kamperi (M)
Dužina do 7,00 m
Širina do 2,30 m
Visina do 3,50 m

---

4. Veliki kamperi (L)
Dužina 7,00 m i više
Širina 2,30 m i više
Visina 3,50 m i više

Napomena:

U ovom momentu rute nijesu preporučljive za velike kamperne (L) i vozače bez iskustva.

Različita godišnja doba nose sa sobom različite izazove.

Za dodatne informacije i važne napomene vezane za vožnju i puteve posjetite sajt:
www.panoramski.putevi.montenegro.travel

